

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته الهیات - گرایش فقه و
مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی تطبیقی مبانی حکم دیه زن و مرد در فقه فریقین

استاد راهنما

دکتر حمید مسجد سرایی

استاد مشاور

دکتر مصطفی جباری

پژوهشگر

رقیه کریم زاده

اسفند ۱۳۹۴

تعهد نامه

این جانب رقیه کریم زاده دانشجوی کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه سمنان، دانشکده علوم انسانی گروه الهیات تعهد می نمایم که محتوای این پایان نامه نتیجه تحقیقات خود بوده و از هیچ منبعی کپی برداری نشده و نتیجه مطالعات این جانب و راهنمایی و مشاوره اساتید گرامی بوده است و در صورت اثبات خلاف به تشخیص دانشگاه مطابق با ضوابط و مقررات حاکم (قانون حمایت از حقوق مولفان، ضوابط و مقررات آموزشی، پژوهشی انضباطی) با این جانب برخورد خواهد شد و حق هرگونه اعتراض در خصوص احقاق حقوق و تشخیص و تعیین تخلف و مجازات را از خویش سلب می نمایم و در ضمن مسولیت پاسخگویی به اشخاص حقیقی و حقوقی به عهده این جانب خواهد بود و دانشگاه سمنان مسولیتی در این باره نخواهد داشت .

رقیه کریم زاده

تقدیم به:

تمامی زنان و دختران جهان اسلام

تقدیر و تشکر

از زحمات اساتید گرامی و محترم و همچنین پدر عزیزم که مرا در تدوین این پایان نامه راهنمایی و یاری نموده اند قدردانی می نمایم و عالی ترین مراتب سپاس خود را نثار استاد گرامی جناب آقای دکتر حمید مسجدسرای می نمایم و همچنین از اساتید با فضیلت جناب آقای دکتر مصطفی جباری به عنوان مشاور و از اساتید داور کمال تشکر و سپاسگزاری را می نمایم و از خداوند متعال برای این بزرگواران آرزوی موفقیت و سلامتی را دارم .

چکیده

پرداخت دیه در موارد وقوع جنایات غیر عمدی بر نفس یا عضو یا منافع اعضای افراد به عنوان یک حکم امضایی به احکام حقوقی اسلام راه یافته است. بر اساس دیدگاه مشهور فقهای امامیه و مذاهب چهارگانه اهل سنت، دیه زن نصف دیه مرد است برای اثبات این دیدگاه به دلایلی چون قرآن و سنت و اجماع و قیاس استناد شده است. و گروهی از فقهای معاصر شیعه و فقهای متقدم اهل سنت در این باره قائل به مساوات بوده اند. مستند آنان اطلاق آیات قرآن، ضعف اسناد احادیث وارد در مساله و اختصاص داشتن روایات به قتل عمد، عدم انعقاد اجماع و عدم صحت قیاس است. این نظریه اخیر در میان صاحب نظران معاصر طرفدارانی پیدا کرده است و از یک سو با روح کلی و مقاصد عمومی اسلام هماهنگ است و از سوی دیگر با مطالبات عمومی و مقتضیات عصر سنخیت دارد. در این پژوهش به بررسی و نقد روایات که عمده دلیل قائلان به تنصیف دیه زن می باشد پرداخته شده، همچنین دلایل غیر روایی این نظریه نیز مورد نقد و اشکال قرار گرفته و دیدگاه اقلیت مورد تحلیل و هدف این پژوهش قرار گرفته است.

کلمات کلیدی: دیه، دیه زن، دیه اعضاء، تنصیف دیه زن

فهرست مطالب

۷	چکیده
۱	مقدمه
۲	فصل اول: کلیات پژوهش
۳	۱-۱- بیان مساله
۵	۲-۱- اهداف تحقیق
۵	۳-۱- ضرورت انجام تحقیق
۶	۴-۱- سوالات و فرضیه های تحقیق
۷	۵-۱- روش تحقیق
۸	فصل دوم: مفهوم شناسی و مباحث مقدماتی
۹	۱-۲- تعریف دیه
۹	۱-۱-۲- تعریف لغوی دیه
۱۰	۲-۱-۲- مفهوم دیه در فقه امامیه
۱۱	۳-۱-۲- مفهوم دیه در فقه عامه
۱۱	۱-۳-۱-۲- مفهوم دیه در فقه شافعی
۱۱	۲-۳-۱-۲- مفهوم دیه در فقه حنفی
۱۲	۳-۳-۱-۲- مفهوم دیه در فقه حنبلی
۱۳	۴-۳-۱-۲- مفهوم دیه در فقه مالکی
۱۳	۲-۲- تعریف ارش
۱۳	۱-۲-۲- تعریف ارش در لغت
۱۴	۲-۲-۲- تعریف ارش در اصطلاح فقها
۱۵	۳-۲- تاریخچه دیه
۱۷	۴-۲- دیه از منظر قرآن
۱۹	۵-۲- ماهیت حقوقی دیه
۲۰	۱-۵-۲- مجازات بودن دیه
۲۲	۲-۵-۲- جبران خسارت بودن دیه
۲۴	۳-۵-۲- ماهیت دوگانه دیه

- ۲۵.....۶-۲-شرایط تحقق دیات در فقه اسلامی
- ۲۵.....۷-۲-شرایط ضرر موجب مسئولیت
- ۲۵.....۸-۲-تاثیر قصد در کیفر جنایت
- ۲۶.....۹-۲-اقسام جنایت علیه نفس
- ۲۶.....۱-۹-۲-قتل عمد
- ۲۷.....۲-۹-۲-قتل خطای محض
- ۲۹.....۳-۹-۲-قتل شبیه به عمد
- ۳۰.....۱۰-۲-مجازات قتل عمد
- ۳۲.....۱-۱۰-۲-دیه در قتل عمد
- ۳۴.....۲-۱۰-۲-مقدار دیه نفس در قتل عمد
- ۳۵.....۳-۱۰-۲-مقدار دیه در قتل شبه عمد
- ۳۶.....۴-۱۰-۲-مقدار دیه در قتل خطای محض
- ۳۷.....۱۱-۲-مفهوم عاقله
- ۴۲.....۱۲-۲-اعضا مشمول پرداخت دیه
- ۴۳.....۱۳-۲-دیه از منظر قانون مجازات اسلامی

۴۷..... فصل سوم: دیدگاه فقهای فریقین و بررسی روایات تنصیف دیه زن

- ۴۸.....۱-۳-دیدگاه فقهای امامیه
- ۵۳.....۲-۳-دیدگاه فقهای اهل سنت
- ۵۴.....۱-۲-۳-فقه حنفی
- ۵۶.....۲-۲-۳-فقه شافعی
- ۵۷.....۳-۲-۳-فقه مالکی
- ۵۸.....۴-۲-۳-فقه حنبلی
- ۶۰.....۳-۳-بررسی روایات از دیدگاه فقه امامیه و اشکالات وارده بر آنها
- ۶۰.....۱-۳-۳-روایات تنصیف دیه زن با دلالت مطابقی و اشکالات وارده بر آنها
- ۶۰.....۱-۳-۳-روایت عبدالله بن مسکان
- ۶۱.....۲-۳-۳-روایت عبدالله بن مسکان
- ۶۲.....۳-۳-۳-روایت ابی عبیده
- ۶۳.....۴-۳-۳-روایت محمد بن یعقوب

- ۶۴ ۳-۳-۱-۵-روایت ابی جریر القمی
- ۶۵ ۳-۳-۲-روایات تنصیف دیه زن با دلالت التزامی و اشکالات وارده بر آنها
- ۶۵ ۳-۳-۱-۲-روایت عبدالله بن سنان
- ۶۶ ۳-۳-۲-۲-روایت عبدالله بن مسکان
- ۶۶ ۳-۳-۲-۳-روایت حلبی
- ۶۸ ۳-۳-۳-روایات نابرابری قصاص اعضای زن و مرد پس از رسیدن به یک سوم و اشکالات وارده بر آنها
- ۶۸ ۳-۳-۱-۱-روایت سماعه
- ۶۹ ۳-۳-۲-۲-روایت جمیل بن درّاج
- ۶۹ ۳-۳-۳-۳-روایت ابی بصیر
- ۷۰ ۳-۳-۴-۴-روایت حلبی
- ۷۰ ۳-۳-۵-۵-روایت ابان بن تغلب
- ۷۱ ۳-۳-۵-۱-۵-بررسی سندی روایت ابان بن تغلب
- ۷۵ ۳-۳-۵-۲-۵-بررسی دلالتی روایت ابان بن تغلب
- ۷۸ ۳-۳-۶-۶-روایات مخالف با روایات مشهور فقها
- ۷۹ ۳-۳-۷-۷-بررسی روایات از دیدگاه اهل سنت
- ۷۹ ۳-۳-۱-۷-۱-احادیث منسوب به پیامبرص
- ۷۹ ۳-۳-۱-۷-۱-حدیث معاذ بن جبل و اشکالات وارده بر آن
- ۸۰ ۳-۳-۱-۷-۲-ضعف بکر بن خنیس کوفی بغدادی عابد
- ۸۱ ۳-۳-۱-۷-۳-اختلاف در مورد ابراهیم بن طهمان خراسانی
- ۸۲ ۳-۳-۲-۷-۲-حدیث عمرو بن شعیب و اشکالات وارده بر آن
- ۸۳ ۳-۳-۲-۷-۱-تدلیس ابن جریج
- ۸۴ ۳-۳-۲-۷-۲-ضعف اسماعیل بن عیاش در بیان روایت از اهل حجاز
- ۸۶ ۳-۳-۲-۷-۳-اختلاف در مورد عمرو بن شعیب
- ۸۸ ۳-۳-۳-۷-۳-حدیث عمرو بن حزم
- ۹۳ ۳-۳-۴-۷-۴-آثار منسوب به صحابه
- ۹۴ ۳-۳-۴-۷-۱-آثار موقوف بر عمر بن خطاب
- ۹۴ ۳-۳-۴-۷-۱-۱-اثر یکم و اشکال آن
- ۹۶ ۳-۳-۴-۷-۲-۱-اثر دوم و اشکال آن

- ۹۸.....۳-۳-۷-۴-۱-۳-۱-۳-۳-۳ اثر سوم و اشکالات آن.....
- ۹۹.....۳-۳-۷-۴-۱-۳-۱-۳-۳-۳ وجود هشیم بن بشیر بن قاسم سلمی واسطی در سلسله اسناد آن.....
- ۱۰۰.....۳-۳-۷-۴-۱-۳-۲-۳-۳-۳ وجود مغیره بن مقسم الضبی در سلسله اسناد آن.....
- ۱۰۱.....۳-۳-۷-۴-۱-۳-۳-۳-۳ وجود ابراهیم بن یزید نخعی در سلسله اسناد آن.....
- ۱۰۳.....۳-۳-۷-۴-۱-۴-۴-۱-۴-۳-۳ اثر چهارم و اشکالات وارده بر آن.....
- ۱۰۳.....۳-۳-۷-۴-۱-۴-۴-۱-۴-۳-۳ انقطاع بین ابراهیم نخعی و عمر بن خطاب.....
- ۱۰۴.....۳-۳-۷-۴-۱-۴-۴-۲-۴-۳-۳ ضعف محمد بن حسن شیبانی امام فقیه و صاحب ابو حنیفه.....
- ۱۰۵.....۳-۳-۷-۴-۱-۴-۴-۳-۴-۳-۳ ضعف محمد بن ابان بن صالح جعفری قرشی کوفی.....
- ۱۰۶.....۳-۳-۷-۴-۱-۴-۴-۴-۴-۳-۳ ضعف حماد بن ابی سلیمان کوفی فقیه.....
- ۱۰۷.....۳-۳-۷-۴-۲-۴-۲-۴-۳-۳ آثار موقوف بر عثمان بن عفان.....
- ۱۰۷.....۳-۳-۷-۴-۲-۴-۱-۲-۳-۳ وجود امام شافعی مجدد دین در قرن دوم هجری.....
- ۱۰۸.....۳-۳-۷-۴-۲-۲-۲-۴-۳-۳ وجود ربیع بن سلیمان مرادی صاحب امام شافعی.....
- ۱۰۸.....۳-۳-۷-۴-۲-۳-۲-۴-۳-۳ وجود عبدالله بن ابی نجیح.....
- ۱۱۲.....۳-۳-۷-۴-۳-۴-۳-۳ آثار موقوف بر علی بن ابی طالب و اشکالات وارده بر آن.....
- ۱۱۲.....۳-۳-۷-۴-۳-۱-۳-۱-۳-۳ اثر یکم و اشکالات وارده بر آن.....
- ۱۱۵.....۳-۳-۷-۴-۲-۳-۲-۴-۳-۳ اثر دوم و اشکالات وارده بر آن.....
- ۱۱۸.....۳-۳-۷-۴-۴-۴-۴-۴-۳-۳ آثار موقوف بر زید بن ثابت و عبدالله بن مسعود و اشکالات وارده بر آن.....
- ۱۱۸.....۳-۳-۷-۴-۱-۴-۴-۱-۴-۳-۳ انقطاع.....
- ۱۱۹.....۳-۳-۷-۴-۲-۴-۲-۴-۳-۳ وجود هشام بن عروه بن زبیر.....
- ۱۲۰.....۳-۳-۷-۴-۵-۴-۴-۵-۴-۳-۳ اثر منسوب به سعید بن مسیب و اشکال آن.....
- ۱۲۳..... فصل چهارم: بررسی دلایل غیر روایی تنصیف دیه زن.....**
- ۱۲۴.....۴-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ کتاب.....
- ۱۳۱.....۴-۲-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ اجماع.....
- ۱۳۱.....۴-۲-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ اجماع از دیدگاه اهل سنت.....
- ۱۳۴.....۴-۲-۲-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ اجماع از دیدگاه امامیه.....
- ۱۳۷.....۴-۳-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ قیاس.....
- ۱۳۷.....۴-۱-۳-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ استناد به آیه ارث.....
- ۱۳۸.....۴-۲-۳-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ شهادت زنان.....

۴-۴- نابرابری زن و مرد در امور مالی..... ۱۴۰

۴-۵- نابرابری زن و مرد از نظر موقعیت اقتصادی..... ۱۴۱

۱۴۹..... نتیجه گیری و پیشنهاد.

نتیجه گیری..... ۱۴۹

پیشنهاد..... ۱۵۲

۱۵۳..... فهرست منابع.

- منابع عربی..... ۱۵۳

- منابع فارسی:..... ۱۶۳

مقدمه

دیه عبارت است از مالی که به سبب جنایت کردن بر شخص آزاد اعم از اینکه جنایت بر نفس باشد یا بر عضو بر جانی واجب می شود خواه مقدار آن مال معین و مقدر شده باشد خواه معین نشده باشد که به دومی ارش نیز می گویند و در فارسی به آن خونبها اطلاق می شود. پرداخت دیه از زمان جاهلیت وجود داشته است و بعد از ظهور اسلام، پیامبر اکرم ص این حکم را تایید و امضا کرد. در قرآن کریم که اصل و دلیل همه احکام است آیه ای که میزان دیه نفس یا عضو یا منفعت را مشخص کند، وجود ندارد تنها آیه ای که لفظ دیه در آن آمده، آیه ۹۲ سوره نساء می باشد که اصل پرداخت دیه در جنایت غیر عمد را به طور مطلق بیان می کند.

فقههای امامیه اجمالاً دیه زن را در نفس و اعضاء در هر سه جنایت عمد و شبه عمد و خطایی نصف دیه مرد می دانند و مذاهب چهار گانه اهل سنت نیز دیه زن را در جنایت شبه عمد و خطایی در نفس و اعضاء نصف دیه مرد می دانند فقط دو نفر از فقههای متقدم اهل سنت به نام های اصمّ و ابن علیّه گفته اند که دیه زن و مرد باهم برابر است. عمده دلایل و مستندات آنست که امامیه و اهل سنت برای حکم تنصیف دیه زن به آن استناد کرده اند، روایات می باشند همچنین اجماع فقههای امامیه و اهل سنت نیز یکی دیگر از مستندات این حکم است. در این پژوهش با تاکید بر اطلاق آیات قرآن در مورد دیه و عدم تفکیک جنسیتی و ضعف اجماع به ضعف اسناد روایاتی که دلالت می کنند دیه زن نصف مرد می باشد، پرداخته شده است همچنین روایاتی که جراحات اعضاء زن را تا ثلث برابر مرد می دانند و تنصیف شدن دیه زن از مقدار ثلث به بالا، نیز مورد بررسی قرار گرفته است و ضعف سندی و دلالتی این روایات، هم در فقه امامیه و هم در فقه اهل سنت به صورت جداگانه مورد نقد و هدف این پژوهش قرار گرفته است.

فصل اول:

کلیات پژوهش

۱-۱- بیان مساله

دیه مفرد دیات است و از ریشه «ودی» به معنای راندن و رد کردن می باشد و مصدری است که در اصل ودی بوده که واو آن را حذف کرده و در عوض هاء به آخر آن اضافه شده است و در فارسی به آن خون بهاء می گویند. دیه در اصطلاح فقه عبارت است از مالی که از طرف شارع برای جنایتی که به طور خطای محض یا شبه عمد واقع می شود، تعیین و مقدر شده است. همین طور در جنایتهای عمدی در صورتی که مجنی علیه یا اولیای او به جای قصاص به دریافت دیه و غرامت مالی با جانی صلح کنند. همچنین در مواردی که اجرای قصاص مقدور نباشد مثل فوت یا فرار قاتل، قصاص به دیه تبدیل می شود. دیه در قانون مجازات اسلامی یکی از چهار قسم مجازاتها می باشد. قانون مجازات اسلامی سابق به تبعیت از فقه امامیه در ماده ۱۵ در تعریف دیه می گوید: دیه مالی است که از طرف شارع برای جنایت تعیین شده است. و در ماده ۲۹۴ همین قانون در تکمیل تعریف گفته شده، آمده است: دیه مالی است که به سبب جنایت یا نقض عضو به مجنی علیه یا اولیاء دم پرداخت می شود. فقهای شیعه در هر سه حالت قتل عمد و شبه عمد و خطای محض، دیه زن را نصف دیه مرد می دانند و در مورد جراحتها و دیه اعضا نیز دیه زن و مرد را تا زمانی که به یک سوم دیه کامل مرد نرسیده باهم برابر دانسته و معتقدند که تنها از این زمان به بعد است که دیه زن نصف می شود. این حکم مستند به روایت ابان بن تغلب از امام صادق (ع) است که می گوید از امام پرسیدم: مردی یکی از انگشتان زنی را قطع می کند دیه آن چقدر است؟ فرمود: ده شتر. گفتم دو انگشت قطع کرده، دیه اش چقدر است؟ فرمود: بیست شتر. پرسیدم سه انگشت قطع می کند، فرمود: سی شتر. گفتم چهار انگشت قطع می کند دیه اش چقدر است؟ فرمود بیست شتر. روایات متعددی بر حکم تنصیف دیه زن نسبت به مرد حکم کرده اند این موضوع در فقه امامیه شهرت

داشته است. در بین فقهای مذاهب چهارگانه اهل سنت قول مشهور این است که مرد در برابر کشتن زن قصاص می شود بی آنکه لازم باشد خانواده مقتول تفاوت دیه زن و مرد را به خانواده قاتل بپردازد. اما در باب قتل خطایی و شبه عمد، بر این نظر که دیه زن نصف دیه مرد است با یکدیگر اتفاق نظر دارند، فقط دو فقیه به نامهای «اصم» و «ابن علیہ» گفته اند که دیه زن و مرد به دو دلیل با هم برابر است: نخست برابری زن و مرد در قصاص ایجاب می کند که آنها در دیه نیز باهم برابر باشند. و دوم اینکه در سقط جنین چه دختر و چه پسر، بی هیچ تفاوتی پرداخت یک بنده لازم می آید، ایجاب می کند که دیه زن و مرد هم برابر باشد، زیرا پرداخت بنده یکی از اقسام دیه است. اما در باب اعضا و جراحات در بین آنها اختلاف نظر وجود دارد. حنفیان و شافعیان بر این عقیده اند که در این باب نیز دیه زن، چه کم و چه زیاد، نصف دیه مرد است اما مالکیان و حنبلیان معتقدند که دیه زن در باب اعضا و جراحات تا زمانی که به حد یک سوم دیه کامل نرسیده با دیه مرد برابر است، اما زمانی که به این حد رسید، دیه زن نصف دیه مرد می شود.

ما در صددیم تا ادله و مستندات قول مشهور فقها، همچنین آیات و روایات را مورد بررسی و کنکاش قراردیم علی الخصوص نسبت به روایات که عمده دلیل تنصیف دیه زن نسبت به مرد است را از لحاظ سندی و دلالتی مورد تحلیل قرار دهیم. و با گریزی به قانون مجازات جدید و سابق، این موضوع را از منظر حقوق موضوعه نیز مورد بررسی قرار خواهیم داد. همچنین در یک بررسی تطبیقی با نظرات فقهای اهل سنت مشخص سازیم آیا حکم نصف بودن دیه زن نسبت به مرد در بین اهل سنت نیز مطرح بوده یا اینکه نظر آنان با نظر فقهای امامیه در این موضوع متفاوت می باشد؟ همچنین ادله و مستندات فقهی آراء اهل سنت از لحاظ سندی و دلالتی مورد بررسی

قرار خواهد گرفت. علاوه بر بررسی حکم دیه کامل زن و مرد در جرائم مستوجب پرداخت دیه کامل، حکم دیه اعضاء بدن در مورد مرد و زن نیز مورد تحلیل و بررسی قرار خواهد گرفت. این نوشتار طی یک فصل مقدماتی و چند فصل اصلی مهمترین مباحث مطرح شده در این زمینه را با رویکرد فقهی غالب و تا حدودی با صبغه قانونی (حقوق موضوعه) مورد تحلیل و تحقیق قرار خواهد داد.

۱-۲- اهداف تحقیق

- بررسی و شناخت نظرات فقهای امامیه و اهل سنت در مورد دیه زن.
- تبیین ادله و مستندات فقهای امامیه و اهل سنت بر نصف بودن دیه زن نسبت به مرد.
- تبیین دیدگاه فقهای مذاهب چهار گانه اهل سنت در مورد دیه اعضاء.
- تبیین حکم خداوند در قرآن کریم در مورد مقدار دیه و تفاوت آن بین زن و مرد.
- بررسی و تبیین ماهیت فقهی و حقوقی دیه.

۱-۳- ضرورت انجام تحقیق

با توجه به اینکه امروزه تساوی حقوق زن و مرد در مجامع و محافل علمی مطرح است و یکی از مصادیق پر اهمیت آن موضوع تساوی دیه زن و مرد است لذا تحقیق جامع و مفصلی در این زمینه می تواند زوایای مبهم این موضوع مهم را بیشتر تبیین نماید.

۴-۱- سوالات و فرضیه های تحقیق

سوال اصلی:

۱- ادله و مستندات حکم تنصیف دیه زن نسبت به مرد کدام است؟

سوال فرعی:

۲- در مورد تنصیف دیه زن نسبت به مرد، پیرامون قتل دیدگاه امامیه و اهل سنت چگونه است؟

۳- حکم خداوند در قرآن کریم در مورد مقدار دیه و تفاوت آن بین زن و مرد چیست؟

۴- دیه از نظر فقهی و حقوقی چه ماهیتی دارد؟

فرضیه ها:

۱- کتاب، سنت، اجماع، قیاس از مستندات حکم تنصیف دیه زن است که در این بین روایات

عمده دلیل برای اثبات این حکم می باشد.

۲- دیدگاه مشهور فقهای امامیه و اهل سنت درباره قصاص قتل عمد در مورد زن و مرد متفاوت

می باشد، ولی در مورد پرداخت دیه که حکم جنایت خطائی و شبه عمد است نظرات یکسانی

دارند.

۳- حکم خداوند در قرآن کریم در مورد دیه اطلاق دارد و مقید به جنس خاصی نشده و مقداری

برای آن تعیین نکرده است.

۴- ماهیت حقوقی دیه جبران خسارت بودن است و با مرگ ساقط نمی شود.

۱-۵- روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی _ تحلیلی است روش گرد آوری به صورت روش استفاده از منابع کتابخانه ای است که در آن پس از معین نمودن طرح و چارچوب تحقیق به مطالعه منابع در زمینه موضوع پرداخته شده سپس از مطالب مناسب فیش برداری صورت گرفته و بعد از گزینش فیش های مناسب به تدوین اقدام گردید. این تحقیق بر اساس نگرش ها ، مساله محور و بر اساس راهبردها، تحلیلی و بر اساس راهکارها، کتابخانه ای است.

فصل دوم:

مفهوم شناسی و مباحث مقدماتی

۲-۱-تعریف دیه

۲-۱-۱-تعریف لغوی دیه

در لسان العرب دیه اینگونه تعریف شده: الدیه واحده الدیات و الهاء عوض من الواو، ودیت القتیل دیه. فی حدیث القسامه: فوداه من إبل الصدقه أی اعطی دیته. ومنه الحدیث: ان احبوا قاذواو ان احبوا واڈوا، ای ان شاووا اقتصوا وان شاووا أخذوا الدیه و هی مفاعله من الدیه^۱: دیه مفرد دیات است و هاء در آن عوض واو آمده است «ودیت القتیل دیه»: یعنی خونبهای مقتول را پرداختم. و در حدیث قسامه آمده: «فواده» یعنی دیه اش را از صد شتر صدقه پرداخت. و در حدیثی دیگر آمده «ان احبوا» یعنی اگر اولیای مقتول خواستند قصاص کنند و اگر خواستند دیه بگیرند، که در اینجا «وادوا» فعل ماضی از باب مفاعله است.

در تاج العروس آمده: «الدیه بالكسر، حق القتیل، و الهاء عوض من الواو، ج الدیات»^۲: الدیه با کسره یعنی حق کشته شده (خونبها) و هاء در آن عوض از واو می باشد و جمع آن دیات است.

مرحوم دهخدا می نویسد «دیه مالی است که بدل از نفس مقتول به ولی او داده می شود و از باب تسمیه به مصدر است. و گاه اطلاق می شود به بدل اعضاء، مثل دست و پا و آن را ارش نیز گویند. و ارش بر بدل نفس نیز اطلاق می گردد ... و به فارسی آن را خونبها می گویند و عوام پول خون نیز می گویند»^۳.

۱- ابن منظور، لسان العرب، محقق: احمد فارس صاحب الجوانب، چاپ سوم، بیروت، ۱۴۱۴ق، ج ۱۵، ص ۳۸۳

۲- واسطی، تاج العروس من جواهر القاموس، محقق: علی شیری، چاپ اول، بیروت، دار الفکر، ۱۴۱۴ق، ج ۲۰، ص ۲۸۳

۳- علی اکبر دهخدا، لغت نامه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ش، ج ۸، ص ۱۱۴۵۴